

MAGYAR LÉLEK

A MAGYAR NÉPMŰVELŐK
ORSZÁGOS FOLYÓIRATA

SZERKESZTI: HANKISS JÁNOS

1942. MÁJUS

IV. ÉVF. 5. SZÁM

— Akkor meg elmegyek a barátaimhoz vendégségbe. Te sem dobsz ki, ha 1—2 hétre meglátogatlak, meg a másik se. Így majd csak elmúlik az idő!

Hogyan akarta a magyar nemzetet gazdaggá tenni?

Amit adott, azt nem egyeseknek, hanem az egész nemzetnek adta. Nem egyeseket, hanem az egész nemzetet akarta gazdaggá tenni. Azért olyasféléket csinált, amik az egész nemzetnek hasznára váltak. Ilyen alkotási voltak a már előbb említett Magyar Tudományos Akadémia megalapításán kívül: a budapesti Lánchíd elkészítése, a Tisza szabályozása, a Duna szabályozása és hajózhatóvá tétele, az első vasút és az első gőzhajók elkészítése, megépítése. Több gazdasági egyesületet, társaságot alapított.

Egy-egy ilyen munkája néha több esztendeig is eltartott, mert sok gondot, figyelmet, lelkiismeretes utánjárást, pontos számítást igényelt. Szinte önmagától, szinte önkénytelenül támad föl lelkünkben a kérdés: hogyan bírt ennyi munkának megfelelni? Hiszen ez két emberéltre is sok lett volna! Amikor erre vonatkozólag a barátai, jóismerősei megkérdezték, elárulta a titkát. Ezeket mondta:

— Valahányszor fáradtnak érzem magamat, valahányszor nem tudom elhatározni, hogy valamit miképen csináljak, valahányszor nehéz gondok nyomják a lelkemet: elmegyek a templomba, ott imádkozom, gyónok és megáldozom. Ilyenkor mindig megenyhül a lelkem, mindig megújult erővel, kétszeres kedvvel dolgozom tovább.

Ez volt a titka tehát az ő munkabírásiának! Ezért csinált ő mindig mindent helyesen és jól! Ezért maradtak fenn művei máig is, későbbre is! Ezért volt munkáján és minden működésén az Isten áldása: mert az ő tanácsadója nem közönséges, gyarló ember, hanem a mindentudó és mindenható Isten volt!

Bárcsak megértenénk és követnénk mindnyájan a „legnagyobb magyarnak“ ezt a szép példáját! Sok tévedéstől, bajtól, szenvedéstől menekednénk meg. Ha ez bekövetkeznék, akkor bármiféle nehézségekkel, bajokkal bizton, győzelmesen szembeszállhatnánk, akkor rövidesen megvalósulna Széchenyi jóslata: „Magyarország nem volt, hanem — lesz!“

Jani Károly

A MAGYAR CSENDŐR*

Ma már egyetlen falu határán sincsenek meg a bevezető utakat elzáró lécek, vagy sövénykapuk. Nem zárják már körül az esti besötétedéskor az egész falut. Nem félnék a gazdák éjszakánként gonosz merénylettől, a tűztől, a víztől, vagy a járókelő tolvajtól és nem virrasztanak — mint azelőtt —, hogy maguk óvják meg a falut! Nyugodtan hajtja fejét álmra minden békés ember, mert *csendőr jár a faluban!* Kakastollas kalapja felcsillan az éjtszaka sötétjében: *a csendőr vigyáz a vagyonra, vigyáz a békés rendre nappal és éjjel.*

* Előadás dalokkal, verssel; kb. 20 perc.

Ha vörös kakas lobban a háztetőn, ha holttestet vet partra a folyóvíz, ha elvész a szegény asszony egy-két tyúkjá, ha veszély fenyeget valakit, — mindig a csendőrt hívják, hogy intézkedjék, hogy segítsen, hogy embert védelmezzon tűzön-vizen keresztül, akár az élete kockáztatásával is!

Ha a vasárnapi borozgatástól, vagy a kitörő szerelemfeltétől felhevül néhány legény és tengelyt akasztanak, ha az okos szóra már nem hallgatnak, ha már süket és vak mindegyik és láthatólag valami verekedés, legény-párbaj készül, — az édesanyák ijedten sikoltanak fel: — „*Jaj, hívjátok hamar a csendőrt!*” És a szép szál férfi már a nyugodt megjelenésével is tiszteletet parancsol, rendet teremt, lecsendesíti a kedélyeket.

A csendőr sokszor az apát helyettesíti a falu fiatalsága körében. Éjtszaka is nyitva a szeme, és mint a jó szülőhöz illik, utánanéz a legénynek, hogy nem jár-e tilosban?! Olyan igaz ez, hogy még a nóta is beszél róla:

1. dal:¹

Este jár a csendőr a faluban,
Mégfogja a legényt a kapuban.
— Csendőr uram, eressze a karom,
Hadd ölelem a kedves galambom.

Ilyen kedvesen szól a népdal a mai csendőréről, — arról, aki itt él közöttünk és mindig kész a szolgálatunkra.

A csendőr vigyáz — s vigyázott régebben — a summás fiatalságra is, a szülői háztól messze vándorolt, dolgoskezű leányokra, legényekre, akik tavasszal bandába állva elszegődnek és őszig az urasági földeken élik életüket:

2. dal:²

A dobozi, kisdobozó ököristállóban,
Leányok feküsznek az ágyon, legények sorjában.
Kilenc óra után jönnek a zsandárok:
Úgy nézik, hogy milyen szépen alusznak a lányok.

A fonóházakat is meglátogatta a csendőr. Este tíz órakor megjelent a járőr és beszólt: „Hazafelé, legények, leányok, elmúlt már tíz óra!”

A fonóban úgy megszokták ezt a „hazatessékelést”, hogy a régi népi játékokban is emlegetik. Egy-két legény csendőrnek öltözik és kedvesen eljátssza a jelenetet. A fonóbeli balladajátékok ezzel érnek véget. A fonókban sok megható dalt dalolnak a csendőréről, helyesebben az elődjéről, a zsandárról. A zsandár szót az osztrák csendőrre értették. A következő dalt nemcsak énekelni szokták, hanem el is játsszák a falusi fonókban. Egy legény betyárruhát ölt: bőujjú fehér inget, árvalányhajas kalapot, és derekára piros kendőt köt. Vele szemben egy csapat legény felöltözik levante-, vagy csendőrzubbonyba és sapkába. A vállukon puska is van. Szembeállnak a betyárral és kérik az útlevelet! A betyár dalban mondja a maga szerepét és a zsandárok is dalolva feljelgetnek:

¹ Csárdás. Az „Országúton mennek a katonák” c. közismert népdal dallamára.

² Csárdás Békés megye vidékéről.

3. dal:³

A hévizi hármás határ,
Magam vagyok benne betyár,
Viselem a betyár nevet,
Szenvedek érte eleget.

A hévizi nagy határnál,
Elejbém állott hat zsandár
— Allj meg betyár, mi a neved?
Hol az utazó leveled?

— Megálljatok, majd megmondom,
A mellényem kigombolom.
Egyet mindjárt agyonlőttem,
Ez az utazólevelem.

A betyár előveszi a revolvert és elsüti a levegőbe. Erre az első zsandár társai karjába esik.

Ma csak színes játék az egész történet. De valaha, régen komoly eset is lehetett, s aztán költötték róla a dalt.

Olyan szépek ezek a betyár-zsandárnóták, hogy szívesen hallgatjuk, ha nem is hízelegnek a csend őrének, a csendőrnek! Hiszen nem is a mai csendőrrel szólnak ezek! A betyárral szemben nem a magyar csendőr állt. A magyar csendőrség mindössze hatvanéves intézmény, ez a nóta pedig talán százesztendő, vagy több is. Ki tudja, hol pihennek már azok a „zsandárok“, akik ezért a nótaért haragudhatnának? ...

4. dal:⁴

Tisza partján elaludtam,
Jaj de szomorút álmodtam.
Almaimból felébredtem:
Kilenc zsandár állt mellettem.

— Zsandár urak, mit akarnak?
Talán vásalni akarnak?
Nem akarunk mi vásalni.
Lovat jöttünk vásárolni.

Betyár lova nem eladó,
Nem is zsandár alá való.
Mert ha arra zsandár ülne,
Még a madár is rab lenne.

Lám, a régi népdal is elismeri, hogy derék vitéz volt az a régi zsandár. Mert — ha jó lovat kapott volna — még a madarat is elfogta volna! Az osztrák zsandárt különben csak azért gyűlölte a nép, mivelhogy osztrák volt.

A betyár- és zsandárélet emléke a következő nóta:

5. dal:⁵

Kutyakaparosi csárda,
Zsandárokkal körülállva.
Azért van az körülállva:
Betyár mulat a csárdába.

³ Hallgató. Dallama: Volly István: *Népi játékok* III. köt. 34. l.

⁴ Hallgató. Dallama: Volly István: *Népi játékok* III. köt. 34. l.

⁵ Csárdás. Az „Iszik a betyár“ c. nóta dallamára.

De ne gondoljuk, hogy mindig a betyár mulatott s a zsandár csak kergette őt. Persze, másképp szólt a nóta (de nem ilyen vígan), ha a zsandár elkapta a betyárt. Akkor ő húzta el a betyár nótáját. A dal erről beszél:

6. dal.⁶

Édesanyám, mossa ki az ingemet,
Öblítse fel a kicsurgó véretem.
Kilenc helyen varrta be a fejemet a főorvos:
A zsandárral ingerkedni de bajos.

Hamar utolérte a csendőr a tolvajt is és a hűvösre tettel S a betyár a hűvösről üzengetett a babájának, hogy: „Gyere babám, váltsál ki, ne hagyjál elhervadni!”

7. dal.⁷

A peregi bírónak
Van két sárga csikója,
Ellopnám az éjszaka,
Hogyha már nem virradna.

Kezd a hajnal hasadni,
Jön két zsandár vasalni.
Vasat vernek a gyenge kezemre,
Ugy visznek a tömlőcbe.

Ugy visznek a tömlőcbe,
Az egyes fenekére.
Gyere babám váltsál ki,
Ne hagyjál elhervadni.

Kiváltalak, ki, ki, ki, ki, kil
Nem hagyjak elhervadni.
Eladom a lakpapucsom:
Kiváltom a galambom!
Eladom a jegykendőm:
Kiváltom a szeretőm!

A régi nótákban szereplő zsandártól a mai csendőrig szép és érdekes a csendőrség története.

A szabadságharc leverése után Bach osztrák miniszterre bízták az ország ügyeit. Közel tíz évig ült a nyakunkon a zsandárjaival. Azután a Bach-korszak zsandárjainak szervezetét feloszlatták, — de Erdélyben, a határszélen egy parancsnokságot meghagytak. Ez volt a „császári és királyi 10. számú országos csendőrparancsnokság”. Ez az erdélyi csendőrség-nem-sokára áttért a magyar szolgálati nyelvre és vadászkalapjára rátette a magyar címet, ami ma is a csendőrkalap ékessége. Ez a szervezet volt az első magyar csendőrség. Erdélyben ringott a magyar csendőrintézmény bölcsője.

Kereken hatvan éve, pontosan 1881-ben mondta ki a törvény, hogy a magyar csendőrséget egész Magyarországon meg kell szervezni... Az Erdélyben már fennálló csendőrség megkapta a „magyar királyi 1. számú csendőrparancsnokság” elnevezést. Ugyancsak Erdélyben nyílt meg az első csendőraltiszti iskola, mégpedig Déván, Hunyad megyében, majd Nagyváradon az országos csendőriskola.

⁶ Népies dal; kissé szabadon kell előadni.

⁷ Csárdás.

A visszatért Ungvárt nyílt meg az új csendőriskola. Derék falusi legények törekednek oda, főképp erdélyi fiúk s tanulnak, hogy csendőrök lehessenek.

A csendőrség katonai alapon szervezett alakulat. Feladata: a személy- és vagyonbiztonság megóvása, a béke és a közrend fenntartása, a büntető-törvények és rendeletek megszegésének, valamint a mulasztásokból származó veszélyeknek megakadályozása. A csendőrség hivatott arra, hogy a fentiek ellen vétő személyeket fenyítés, vagy büntetés végett az illetékes hatóságnak, illetve bíróságnak jelentse és átadja. Ezenkívül a nyomozásban is részt vesz.

A csendőrség élén a csendőrség felügyelője áll. A legkisebb csendőregység az örs. Az örs valamelyik községben székel és egy bizonyos területen önállóan működik. Több örs alkot egy szakaszt. Több szakasz alkotja a szárnyat és több szárny az osztályt.

Ma már nincs olyan falu, ahová el ne jutottak volna a csendőriskolák válogatott neveltjei. Nincs az a kis falu, vagy tanya, ahol ne ismernék a magyar csendőr nagyszerű, férfias alakját s ne kívánnák katonás szolgálatát, erejét és védelmét.

Páratlan szeretettel fogadták a magyar csendőrt a közelmúltban visszatért felvidéki, erdélyi és délvidéki tájakon is. Ők, a rabságból szabadult magyarok, a saját bőrükön tapasztalták, hogy mi a különbség a cseh, a román, a szerb, meg a magyar csendőr között. Ahol a magyar csendőr kakastollas kalapja feltűnik, ott megnyugszik a lakosság, visszatér a jókedv, a munkás, békés élet.

A magyar csendőr kakastollas, daliás alakja kitörülhetetlenül benne él a magyar nép lelkében. De benne él mindig több és több dalban is, ami azt mutatja, hogy nemcsak akkor gondol a magyar ember a csendőrrre, mikor szüksége van rá, nemcsak a bajban, hanem jókedvében is emlegeti, akár csak a katonaéletet:

8. dal:⁸

Már én többet, már én többet csendőrkaplár nem leszek,
Kalapomhoz, kalapomhoz kakastollat nem teszek,
Mert a kakas kukorékol hajnalba:
Kikukorékolja, hol jártam az éccaká.

A magyar csendőrkalap jellegzetes díszét, a kakastoll-bokrétát különös megbecsülésben részesítette a magyar honvédség egyik újabb alakulata, a határ vadászok. A határ vadászok fiatal, edzett és különleges képzésű katonák. Az ezeréves határokon a legszebb csendőr-hivatást teljesítik, mikor az ősi országhatárokat tartják szemmel állandóan és őrzik töltött fegyverrel. Honvédsapkájukon a honvédelmi miniszter rendeletére és megkülönböztetésül a kakastoll-bokrétát és a vadászkiürt-jelvényt viselik. Már nóta is szól erről:

9. dal:⁹

Horthy Miklós, Horthy Miklós kiadta a parancsot,
Minden ügyes magyar honvéd kössön szép fényes kardot.
Tüzzé föl a kakastollát kis Bocskai-sapkára, sapkára,
Minden ügyes magyar honvéd lányt tartson a karjába!

⁸ Csárdás. Simonffy Kálmán „Jaj de magas ez a vendégfogadó” c. dalának dallamára.

⁹ Csárdás. Horthy-dalok, 51. l.

A csendőr is a honvédség tagja. Ő a béke katonája. De csak addig, míg béke van az országban. Mikor Erdélyt megtámadta a román és veszélyben forgott az a drága erdélyi magyar föld, a magyar csendőröknek egy derék hada elkeseredetten szállt harcba a betörőkkel. Megmutatták, hogy a háborúban is az elsők és úgy harcolnak, mint a katonák. Vitéz Gereöffy Géza csendőrőrnagy költeménye emlékeztessen erre a harcra, „a csendőrök csatájára“, melynek színhelye 1916-ban, Erdélyben, Pusztacelina határán volt:

Szavaltat:

PUSZTACELINA

*Nagy sír ez a név,
A dicsőségről diadalkapu,
Nagy vihar után csendes békerév,
mert ott nyílt meg a fenséges nagy ég,
hogy megtérjen sok csendőrvértanú!*

*Thermopilé volt!
Ők voltak ott a büszke spártaiak,
Ki védte ott a békejogot —
a hazáért ott vérrel áldozott,
s nem sajnálta a hősök százait!*

*En láttam őket!
Páncélerőd volt az a hős csapat!
Páncélerőd, melyet meg nem győznek
zúgó idők, poklok meg nem törnek,
s mely zúzva is őrhelyén marad!*

*Aldom nevetek,
ezer éve hullt kakastollasok!
S hová ma még virágot se tesznek,
Áléljük a tömegsírkeresztet,
mi itt és ott, a zengő havasok!*

*Őrt áll a magyar!
Imánk felzeng majd „rendületlenül“,
S ahol most néma síri por takar,
és a gyűlölet tajtékot habar,
emléketek szoborban istenül!*

*Hálások vagyunk
és büszkén járunk léptetek nyomán:
vitézül, híven élni akarunk,
vagy becsülettel éppúgy meghalunk,
mint ti, bajtársak, Pusztacelinán!*

Erdély volt a magyar csendőrség ringató bölcsője és Erdélyért vívták legvéresebb csatájukat a magyar csendőrök. Ezért befejezésül erdélyi katonadallal áldozunk a vitéz magyar csendőr emlékének:

Az Isten is katonának teremtett,
 Az a jámbor pap is annak keresztelt.
 Az is leszek, míg a világ, világ lesz,
 Míg az égen egy ragyogó csillag leszi!

Volly István

MADARAK ÉS FÁK NAPJA

(Vázlat.)

Mindenki örül a tavasznak: ember... állat... növény...

Különösen az idén örülünk, hiszen olyan nehezen tavaszodott ki... Amikor a tavasz megérkezett, igen szellős ruhában jött... (immár évek óta így van). S amikor a vetemények nagynehezen kizöldültek, a fák rügyezni kezdtek, oly sok minden elfagyott... A növények visszamaradtak fejlődésükben... A cserebogarak milliói rágják, pusztítják szegény fáinkat...

I. A jó Isten mintha különösképen meg akarná mutatni az általunk nem szabályozható időjárással egyrészt azt, hogy vele szemben milyen kicsinyek vagyunk (szerénység, alázat!)..., másrészt pedig azt, hogy milyen kincsünk nekünk a növényzet (hála!)... Okos ember úgyszólván tudja mindezt, de az idén még a buták szemét is kell, hogy bökje az az észrevétel, hogy emberi sorsunk mennyire függ a növényzettől... s mint látni fogjuk: közvetve a madaraktól is...

II. Mikor a „Madarak és fák napját“ emlegetjük vagy tartjuk, nem szabad azt gondolnunk, hogy itt csak a fákat, esetleg a bokrokat kell érteni. Ez nem egészen helyes felfogás, mert szó van itt az egész hasznos növényzetről... elsősorban a kenyérmagvokról... azután azokról a növényekről, amikből ruházat készül... majd azokról a növényekről (dísznövények, virágok), melyek lakásunkat, udvarunkat, kertünket, utcáinkat, egész életünket szebbé teszik... végül a gyümölcsfákról... és azokról a fákról, amikből szerszámaink, bútoraink, lakásunk alkotórészei, koporsónk is készül... s amik jó tüzelőanyagot adnak... Ha jól meggondoljuk, rájövünk, hogy a növényzet, de pusztán a fák nélkül is, az erdők nélkül szinte lehetetlenség volna élni... A növényzet közös kincsünk: nemcsak a falué, hanem a városé is, sőt az egész országé... A nemzeti vagyonnak egyik jó nagy része...

III. A közkinccset, a nemzeti vagyont már csak a saját érdekünkben is védenünk, gondoznunk és gyarapítanunk kell... Sajnos, sok ember nem törődik a növényvédelemmel, még mi falusiak sem eléggé, vagy talán legkevésbé... Az ú. n. kenyérmagvakat, a szükségből termesztett iparnövényeket valahogy csak megbecsüljük és gondozzuk... de a fákat és bokrokat meglehetősen mostoha bánásban részesítjük... sőt sokszor ostoba módon romlásukra vagyunk... Ezért emeli ki és hangsúlyozza a mai napnak címe a „fákat“.

1. Okos ember értékeli és megbecsüli azt, amit a jó Isten az ő javára teremtett és rendelkezésére bocsátott...

2. Minél többet ültetni... (hiszen valóságos „porfogók“ és „levegőjavítók“). Minden üres és alkalmas helyre... (baromfiaknak, más háziállatoknak).

¹⁰ Csárdás. „Októbernek, októbernek elsején“ c. dallam 2. verse, a *Daloljatok honvédek* vagy a 101 c. daloskönyvből.